

Ανακαλύπτοντας το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης»

Εκπαίδευση για την Αειφορία

Εκπαιδευτικό υλικό

2017

Συγγραφική ομάδα:

Μαργαρίτη Σπυριδούλα	π. Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ΔΔΕ Δυτ. Αττικής
Μάναλης Παντελής	π. Υπεύθυνος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ΔΔΕ Πειραιά
Μπεγέτης Πάνος	π. Υπεύθυνος Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ΚΠΕ Ελευσίνας

Επιμέλεια: Η συγγραφική ομάδα

ISBN: 978-618-83466-0-4

Φορέας Διαχείρισης Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης»

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό, σε ηλεκτρονική έκδοση, είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του Φορέα διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτσης» www.parkotritsis.gr για αξιοποίηση από τις σχολικές ομάδες που επισκέπτονται το Πάρκο. Για το σχεδιασμό και την παραγωγή του παρόντος εκπαιδευτικού υλικού η συγγραφική ομάδα εργάστηκε εθελοντικά. Επιτρέπεται η φωτοανατύπωση των φύλλων εργασίας για εκπαιδευτική χρήση, αρκεί να αναφέρεται η πηγή.

Προλογικό Σημείωμα του Φορέα Διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου

Το Μητροπολιτικό Πάρκο Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής οικονομίας «Αντώνης Τρίτσης» είναι ένας ανεκτίμητος κοινόχρηστος χώρος πρασίνου όχι μόνο για τη Δυτική Αθήνα αλλά και για ολόκληρο το λεκανοπέδιο Αττικής.

Ένας από τους πρωταρχικούς στόχους του νέου Φορέα Διαχείρισης του Πάρκου, σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία του, είναι η περιβαλλοντική ενημέρωση και εκπαίδευση των μαθητών και των πολιτών για την ανάδειξη της οικολογικής και κοινωνικής αξίας του αστικού πρασίνου και κατά συνέπεια η ευαισθητοποίησή τους σε θέματα διαχείρισης και προστασίας του Μητροπολιτικού Πάρκου.

Το Πάρκο αποτελεί ένα μέσο και χώρο διδασκαλίας για τους μαθητές της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που μπορούν να το επισκεφθούν, να το γνωρίσουν ως οικοσύστημα, να κατανοήσουν την αξία του αλλά και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

Εκφράζουμε την ικανοποίησή μας για την έκδοση αυτού του υλικού και θεωρούμε ότι θα συμβάλλει παιδαγωγικά στην αποτελεσματικότερη υλοποίηση εκπαιδευτικών επισκέψεων των μαθητικών ομάδων. Μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες στους χώρους του Πάρκου, μέσα από τις εμπειρίες που θα αποκομίσουν και τη βιωματική σχέση που θα αναπτύξουν με αυτό, πιστεύουμε ότι οι μαθητές θα κατανοήσουν την αξία του, την αναγκαιότητα προστασίας του, θα διαμορφώσουν υπεύθυνες στάσεις και συμπεριφορές ως επισκέπτες και ελπίζουμε ότι, θα αποκτήσουν κίνητρα για ενεργό συμμετοχή στη βιώσιμη διαχείριση όχι μόνο ενός σημαντικού περιβαλλοντικού πόρου, όπως είναι το Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης», αλλά και γενικότερα στην προσέγγιση των όρων μιας βιώσιμης κοινωνίας.

Τέλος θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους συντελεστές αυτού του εκπαιδευτικού υλικού για την αξιόλογη προσπάθειά τους. Το όλο εγχείρημα άλλωστε επιβεβαιώνει τη σύνδεση που πρέπει να υπάρχει μεταξύ του Φορέα Διαχείρισης και της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Χειμώνας 2017

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΑΡΚΟΥ.....	3
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	5
1. ΣΤΟΧΟΙ, ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ.....	7
2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ.....	11
2.1 ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΕΨΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	13
2.2 ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΕΨΗΣ	14
2.3 ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ, ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	15
3. ΑΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ.....	17
4. ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΥΡΓΟ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΣΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ «ΑΝΤΩΝΗΣ ΤΡΙΤΣΗΣ».....	21
4.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΚΟΥ	22
4.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	22
4.3 ΤΟ ΠΑΡΚΟ ΣΗΜΕΡΑ	25
4.4 ΤΟ ΠΑΡΚΟ ΩΣ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑ	27
4.4.1 Χερσαίο οικοσύστημα- η χλωρίδα στο Πάρκο	27
4.4.2 Η πανίδα στο Πάρκο.....	29
4.4.3 Ο υγροβιότοπος (λίμνες) στο Πάρκο	30
4.4.4. Οι κτιριακές εγκαταστάσεις στο χώρο του Πάρκου	30
5. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	33
5.1. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΣΤΗ ΤΑΞΗ	35
5.2 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΕΔΙΟΥ	41
5.2.1 Φύλλο Δραστηριοτήτων: Το χερσαίο οικοσύστημα του Πάρκου.....	43
5.2.2 Φύλλο Δραστηριοτήτων: Ο υγροβιότοπος (λίμνες) του Πάρκου	51
5.2.3 Φύλλο δραστηριοτήτων: Το Πάρκο και οι λειτουργίες του	59
5.3 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ	67
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	69

1. Στόχοι, περιγραφή και χρήση του εκπαιδευτικού υλικού

Τα πάρκα και οι πράσινοι χώροι μέσα στη πόλη αποτελούν, για ένα μεγάλο αριθμό ανθρώπων και ιδιαίτερα των παιδιών και εφήβων, την πιο οικεία εμπειρία και αλληλεπίδραση με τη φύση. Παράλληλα αποτελούν ένα πεδίο βιωματικής μάθησης, χαρακτηρίζονται ως «υπαίθριες, ανοιχτές τάξεις» που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διδασκαλία πολλών σχολικών μαθημάτων του αναλυτικού προγράμματος αλλά και για τη διδασκαλία της Εκπαίδευσης για την Αειφορία. Οι δυνατότητες που παρέχουν στους μαθητές για εξερεύνηση, ανακάλυψη, πειραματισμό, βίωση συναισθημάτων και εμπειριών μέσα στο φυσικό περιβάλλον με την αξιοποίηση της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας, καλλιεργούν την αίσθηση της αρμονίας με τη φύση και συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός περιβαλλοντικού ήθους και στη συνειδητοποίηση της ανάληψης δράσεων για την προστασία και την ορθή διαχείριση των αστικών υπαίθριων χώρων.

Με βάση τις παραπάνω παραδοχές, προχωρήσαμε στη δημιουργία του εκπαιδευτικού υλικού «Ανακαλύπτοντας το Μητροπολιτικό Πάρκο Αντώνης Τρίτσης».

Το εκπαιδευτικό υλικό σχεδιάστηκε με σκοπό να αποτελέσει ένα χρήσιμο παιδαγωγικό εργαλείο για τους/τις εκπαιδευτικούς και τους μαθητές και μαθήτριες που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν εκπαιδευτική επίσκεψη στο μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» στα πλαίσια μαθημάτων ή υλοποίησης προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων. Απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς και μαθητικές ομάδες Γυμνασίων, Λυκείων και με την κατάλληλη προσαρμογή από την πλευρά του εκπαιδευτικού σε μαθητικές ομάδες του Δημοτικού.

Το υλικό δομείται σε δύο μέρη. Στο πρώτο παρατίθενται θεωρητικά στοιχεία και στο δεύτερο οι παιδαγωγικές δραστηριότητες.

Το πρώτο μέρος αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Το παρόν, το οποίο αναφέρεται στους στόχους και τη χρήση του εκπαιδευτικού υλικού, και στα τρία που ακολουθούν στα οποία, κατά σειρά, γίνεται αναφορά:

- Στις **εκπαιδευτικές επισκέψεις** που πραγματοποιούνται στα πλαίσια μαθημάτων και προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων εστιάζοντας ιδιαίτερα στην διδακτική τεχνική της «Μελέτης Πεδίου» που αξιοποιεί η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση/ Εκπαίδευση για την Αειφορία (ΠΕ/ΕΑ) ώστε να είναι παιδαγωγικά αποτελεσματικές.

- Σε **έννοιες** και **ορισμούς** για το περιαστικό πράσινο, για τους χώρους αστικού πρασίνου και την κατηγοριοποίησή τους εστιάζοντας ιδιαίτερα στα πάρκα, στα άλση και τους κήπους και τη συνεισφορά των χώρων αυτών στην αστική βιωσιμότητα.

- Στο Μητροπολιτικό Πάρκο Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτσης» ως **οικοσύστημα**: γεωγραφική τοποθέτηση, ιστορικά στοιχεία, χλωρίδα - πανίδα, υδάτινο στοιχείο καθώς και στις λειτουργίες που επιτελεί.

Το δεύτερο μέρος αποτελείται από πέντε φύλλα δραστηριοτήτων.

- Το πρώτο φύλλο αφορά δραστηριότητες **πριν την εκπαιδευτική επίσκεψη**, όπου οι μαθητές, αξιοποιώντας το θεωρητικό τμήμα και το διαδίκτυο, συμμετέχουν ενεργά στην προετοιμασία της εκπαιδευτικής επίσκεψης στο Πάρκο.

- Τα τρία φύλλα δραστηριοτήτων που ακολουθούν αφορούν δραστηριότητες **κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής επίσκεψης** στο Πάρκο με θεματολογία αντίστοιχα α) το χερσαίο οικοσύστημα, β) το υδάτινο οικοσύστημα και γ) τις λειτουργίες του Πάρκου.

- Το τελευταίο φύλλο αφορά δραστηριότητες **μετά την εκπαιδευτική επίσκεψη** όπου οι μαθητές αξιοποιώντας τα στοιχεία που συνέλεξαν και τις εμπειρίες που αποκόμισαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους στο Πάρκο, συνθέτουν και γνωστοποιούν τις εργασίες τους στους συμμαθητές τους ή στην ευρύτερη κοινότητα.

Κάθε ένα από τα φύλλα δραστηριοτήτων- ιδιαίτερα αυτά που αφορούν την επίσκεψη στο Πάρκο - περιλαμβάνει πληθώρα επιμέρους δραστηριοτήτων, πρόκειται ουσιαστικά για φύλλα πολυδραστηριοτήτων. Ο εκπαιδευτικός και η μαθητική ομάδα μπορούν, κατά την εκπαιδευτική επίσκεψη, να αξιοποιήσουν και τα τρία φύλλα δραστηριοτήτων εστιάζοντας στις επιμέρους δραστηριότητες που θεωρούν απαραίτητες.

Η επιλογή εξαρτάται από:

- τη βαθμίδα εκπαίδευσης (Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο)
- τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών
- τον αριθμό των μαθητών και το χρόνο που έχουν στη διάθεσή τους
- τη θεματολογία του προγράμματος σχολικών δραστηριοτήτων, εάν αυτό υλοποιείται στο σχολείο.

Τέλος στην αρχή κάθε μιας από αυτές τις τρεις πολυδραστηριότητες υπάρχει σχετικός χάρτης για να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό και τη μαθητική ομάδα στην επιλογή της κατάλληλης διαδρομής.

Για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων, η παιδαγωγική προσέγγιση που ακολουθείται είναι αυτή της **βιωματικής και ενεργητικής μάθησης**. Στα πλαίσια αυτά, αξιοποιούνται ειδικότερες μέθοδοι διδασκαλίας όπως:

Εργασία πεδίου,

Συζήτηση σε ομάδες και στην τάξη,

Βιβλιογραφική έρευνα,

Παιχνίδια σε ανοιχτό χώρο,

Επισκόπηση Απόψεων,

Καλλιτεχνική έκφραση κ.ά.

Ο εκπαιδευτικός συντονίζει, ενθαρρύνει και εμπυχώνει τους μαθητές, δίνει κατευθύνσεις και ερεθίσματα. Δίνει ιδιαίτερο βάρος στην προσωπική εμπλοκή των μαθητών στη διαδικασία ανακάλυψης και απόκτησης της γνώσης. Προσπαθεί να δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα συμπάθειας, άνεσης, συνεργασίας, αλληλοβοήθειας, αλληλοκατανόησης

Μητροπολιτικά πάρκα του Κόσμου

2. Εκπαιδευτικές επισκέψεις

Με βάση το θεσμικό πλαίσιο στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, είναι δυνατόν- κατά τη διάρκεια του διδακτικού έτους- να πραγματοποιούνται σχολικές εκδρομές και εκπαιδευτικές επισκέψεις.

Σχετικά με το περιεχόμενο των σχολικών εκδρομών και των εκπαιδευτικών επισκέψεων επισημαίνεται:

«Οι εκπαιδευτικές εκδρομές αποτελούν αναγκαίο συμπλήρωμα της αγωγής των μαθητών, γιατί τους δίνουν τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με τόπους που έχουν ιδιαίτερη μορφωτική αξία, να γνωρίσουν τα επιτεύγματα του ανθρώπου μέσα στη μακροχρόνια πορεία του πολιτισμού και να καλλιεργήσουν την κοινωνικότητά τους» και:

«Τις εκδρομές επιβάλλουν εκπαιδευτικοί λόγοι οι οποίοι απορρέουν από τον παιδαγωγικό - μορφωτικό χαρακτήρα του σχολείου και επομένως κρίνεται σκόπιμο να καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια για την πραγματοποίησή τους».

Θεωρούμε όμως ότι οι εκδρομές/εκπαιδευτικές επισκέψεις δεν αξιοποιούν τις παραπάνω δυνατότητες και αντιμετωπίζονται μάλλον απομονωμένα από το σχολικό πρόγραμμα και καλύπτουν βασικά στόχους αναψυχής. Εξάιρεση ίσως αποτελούν οι εκπαιδευτικές επισκέψεις, που γίνονται στο πλαίσιο υλοποίησης προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης/Εκπαίδευσης για την Αειφορία και άλλων σχολικών δραστηριοτήτων (Πολιτιστικά Θέματα, Αγωγής Υγείας κ.ά.) διάρκειας ενός σχολικού έτους και αποτελούν σημαντικό τμήμα των παραπάνω προγραμμάτων.

Σύμφωνα με τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις που υιοθετεί η Π.Ε./Ε.Α. η εκπαιδευτική επίσκεψη εντάσσεται στη διδακτική τεχνική της «Μελέτης Πεδίου», μεθόδου βιωματικής και ενεργητικής μάθησης που πραγματοποιείται «εκτός των τειχών» του σχολείου, σε μαθησιακά περιβάλλοντα που βρίσκονται έξω από τη συμβατική αίθουσα διδασκαλίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους των εκδρομών και των εκπαιδευτικών επισκέψεων, είναι φανερό, ότι μπορούν να αξιοποιηθούν για μελέτες πεδίου, τόσο σε σχέση με τα προγράμματα που υλοποιούνται στη διάρκεια της χρονιάς (projects) όσο και ανεξάρτητα από αυτά. Ιδιαίτερα στους μαθητές που δεν υλοποιούν πρόγραμμα Π.Ε. ή πρόγραμμα άλλων σχολικών δραστηριοτήτων, δίνεται η ευκαιρία να συνδυάσουν την αναψυχή με τη μάθηση,

να γνωρίσουν περιβαλλοντικά, πολιτιστικά, λαογραφικά κ.ά. στοιχεία της περιοχής που επισκέπτονται. Δίνεται δηλαδή η ευκαιρία σε αυτούς, να υλοποιήσουν ένα μικρό «πρόγραμμα».

Με αυτή την έννοια, οι εκπαιδευτικές επισκέψεις ή «εκδρομές» στην διαδικασία υλοποίησης ενός προγράμματος ή ως αυτόνομες δραστηριότητες :

- δίνουν την δυνατότητα στους μαθητές να βρεθούν εκτός της σχολικής τάξης και να αποκτήσουν γνώσεις με ενεργητικές και βιωματικές μεθόδους
- βοηθούν στην ανάπτυξη των ερευνητικών δεξιοτήτων των μαθητών, στην επεξεργασία και διατύπωση συμπερασμάτων και προτάσεων
- έχουν σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη θετικότερων στάσεων για το περιβάλλον και γενικότερα για το αντικείμενο μελέτης και τη μάθηση
- συμβάλλουν στη βελτίωση της κοινωνικοποίησης των μαθητών, η οποία υποστηρίζει τη καλή λειτουργία της τάξης και την καλύτερη επικοινωνία ανάμεσα στους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς.

Για να είναι αποτελεσματική μια εκπαιδευτική επίσκεψη (επίσκεψη πεδίου) απαιτείται καλή προετοιμασία και οργάνωση. Περιλαμβάνει δε τρία ανεξάρτητα στάδια που όμως το καθένα συνδέεται άμεσα με τα υπόλοιπα:

- *την προετοιμασία στην τάξη (προκαταρκτικό στάδιο επίσκεψης)*
- *την ίδια την επίσκεψη*
- *την επεξεργασία των στοιχείων στο σχολείο (στάδιο μετά την επίσκεψη).*

Μια εκπαιδευτική επίσκεψη δεν είναι απλά μια εκδρομή. Για να είναι αποδοτική πρέπει να είναι οργανωμένη και επικεντρωμένη σε συγκεκριμένο έργο. Οι μαθητές πρέπει να έχουν ένα συγκεκριμένο καθήκον, μία εργασία να πραγματοποιήσουν.

2.1 Προετοιμασία της επίσκεψης στο σχολείο

Κατά το στάδιο αυτό ο εκπαιδευτικός:

- επιλύει διαδικαστικά θέματα, όπως έγκριση της μετακίνησης, άδεια των γονέων, άδεια από κάποια υπηρεσία στην ευθύνη της οποίας υπάγεται η περιοχή που πρόκειται να επισκεφθούν κ.ά.

- ενημερώνει τους γονείς των μαθητών
- εντοπίζει πιθανές διαδρομές και θέματα στην περιοχή επίσκεψης που κατά τη γνώμη του μπορεί να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των μαθητών

- διαμορφώνει διδακτικό υλικό (φύλλα εργασίας με δραστηριότητες) για να επιτύχει σε καλύτερο βαθμό τη ενεργή εμπλοκή των μαθητών

- προκαλεί συζήτηση στην τάξη, στην οποία είναι χρήσιμο να γίνει «παρουσίαση» της περιοχής επίσκεψης με φωτογραφίες, CD, βιντεοταινίες και διάφορους άλλους τρόπους, ώστε να εγερθεί το ενδιαφέρον των μαθητών και να αρχίσουν να μορφοποιούνται τα πρώτα ερωτήματα

Εκπαιδευτικοί και μαθητές μέσα από τη συζήτηση αποφασίζουν από κοινού:

- το αντικείμενο της εργασίας, το σκοπό και τους στόχους της επίσκεψης
- τον τρόπο και κόστος της μετακίνησης
- τον τρόπο εργασίας και τις δραστηριότητες που θα πραγματοποιηθούν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης. Στην περίπτωση που η εκπαιδευτική επίσκεψη εντάσσεται στα πλαίσια ενός project, καλό είναι οι δραστηριότητες αυτές να ανταποκρίνονται στη θεματολογία του

- το πληροφοριακό υλικό για την περιοχή επίσκεψης (άρθρα, κείμενα, χάρτες, φωτογραφίες, κλπ.) από βιβλία και το διαδίκτυο, που πρέπει να συλλεχθεί και να μελετηθεί

- τις πιθανές συνεργασίες με φορείς, οργανώσεις, κατοίκους, μαθητές σχολείων της περιοχής επίσκεψης

- τα απαραίτητα υλικά και όργανα (κιάλια, φακοί, φωτογραφικές μηχανές, μετροταινίες, χαρτόνια, κόλλα, γραφική ύλη, χρώματα, μαρκαδόροι κλπ.) που θα χρειαστούν, ανάλογα με το είδος των δραστηριοτήτων που θα πραγματοποιηθούν

- την κατάλληλη ενδυμασία και διαμόρφωση κανόνων ασφάλειας και συμπεριφοράς
- το περιεχόμενο και τη μορφή του τελικού προϊόντος που θα παραχθεί

2.2 Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης

Οι μαθητές σε ομάδες, υλοποιούν συγκεκριμένες δραστηριότητες, που δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν μέσα στην τάξη, για παράδειγμα:

- μελέτη (παρατήρηση, καταγραφή, συλλογή δεδομένων, δειγμάτων κλπ.) συγκεκριμένων χώρων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον από περιβαλλοντική, πολιτιστική, ιστορική, λαογραφική άποψη, όπως μελέτη ενός υγροτόπου, ενός πάρκου, ενός αρχαιολογικού χώρου κ.α.

- μικρές έρευνες όπως μελέτη χλωρίδας, πανίδας, πετρωμάτων, εδάφους, ανθρώπινων παρεμβάσεων, συγκοινωνιακού δικτύου, αρχιτεκτονικής, καταναλωτικών συνηθειών κ.α

- μετρήσεις και απλά πειράματα

- συνεντεύξεις ή γραπτά ερωτηματολόγια καταγραφής απόψεων από τους κατοίκους της περιοχής επίσκεψης

- παιχνίδια σε υπαίθριους χώρους όπως παιχνίδια αισθήσεων, παιχνίδια προσανατολισμού κ.α.

- συμμετοχή σε τοπικές παραγωγικές παραδοσιακές δραστηριότητες

- εικαστικές δραστηριότητες, λήψη φωτογραφιών, βιντεοσκόπηση

- ήπιες δραστηριότητες αναψυχής.

Οι δραστηριότητες που μπορεί να αναπτυχθούν είναι ποικίλες και το είδος τους εξαρτάται από τους στόχους που έχουν τεθεί και τις δυνατότητες του πεδίου επίσκεψης.

2.3 Μετά την επίσκεψη, στο σχολείο

Οι μαθητές επεξεργάζονται όλα τα στοιχεία που συνέλεξαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης και συνθέτουν μια τελική εργασία όπου καταγράφεται όλη η πορεία της επίσκεψης, οι δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν, η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε, οι εντυπώσεις που αποκόμισαν, οι προτάσεις που διατυπώθηκαν μέσα από γραπτά κείμενα, φωτογραφίες, σκίτσα κ.ά.

Μετά το τέλος της επεξεργασίας των δεδομένων, οι μαθητές παρουσιάζουν την εργασία τους στους συμμαθητές τους ή/και στην ευρύτερη τοπική κοινωνία. Η παρουσίαση αυτή μπορεί να αποτελέσει μια μορφή περιβαλλοντικής δράσης με στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των συμμαθητών τους ή άλλων ομάδων σε ζητήματα που αφορούν την περιοχή επίσκεψης ή γενικότερα το περιβάλλον.

Τέλος, προχωρούν στην αξιολόγηση της εκπαιδευτικής επίσκεψης, ώστε να υπάρχει ανατροφοδότηση.

Ζ	Χ	Ε	Ρ	Τ	Υ	Κ	Λ	Π	Ο	Μ	Ο	Ζ
Α	Π	Β	Ι	Ω	Μ	Α	Φ	Α	Γ	Ζ	Π	Χ
Ε	Ρ	Ε	Υ	Ν	Α	Η	Ι	Ι	Ν	Χ	Λ	Ψ
Μ	Ο	Α	Σ	Ι	Θ	Α	Μ	Χ	Α	Ψ	Κ	Ω
Ψ	Ε	Κ	Υ	Π	Η	Η	Φ	Ν	Κ	Ω	Ξ	Β
Υ	Τ	Π	Ν	Ω	Σ	Β	Κ	Ι	Α	Β	Η	Ν
Χ	Ο	Χ	Ε	Ι	Η	Π	Ε	Δ	Ι	Ο	Γ	Μ
Ω	Ι	Ξ	Ρ	Η	Ψ	Η	Κ	Ι	Ξ	Μ	Φ	Λ
Σ	Μ	Κ	Γ	Α	Δ	Κ	Α	Β	Κ	Α	Δ	Κ
Η	Α	Ν	Α	Κ	Α	Λ	Υ	Ψ	Η	Δ	Α	Ξ
Λ	Σ	Κ	Σ	Ξ	Η	Γ	Φ	Δ	Σ	Α	Σ	Η
Ε	Ι	Ρ	Ι	Υ	Θ	Ι	Ο	Κ	Λ	Ν	Δ	Γ
Ο	Α	Ι	Α	Ι	Θ	Υ	Τ	Ρ	Ε	Μ	Φ	Γ

**Βρείτε τις 10 λέξεις που κάνουν αποδοτική μια εκπαιδευτική επίσκεψη στο
Μητροπολιτικό Πάρκο**

3. Αστικό και Περιαστικό Πράσινο

Η ποιότητα ζωής στα μεγάλα αστικά κέντρα εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, μεταξύ των οποίων η κοινωνική πρόνοια, η εκπαίδευση, οι δυνατότητες ψυχαγωγίας και άθλησης, η κοινωνική δικαιοσύνη, το φυσικό και δομημένο περιβάλλον, κ.α. Σημαντικά στοιχεία που συνθέτουν ένα υγιές περιβάλλον διαβίωσης είναι η καλή ποιότητα του αέρα, η επάρκεια σε καθαρό νερό, τα χαμηλά επίπεδα θορύβου και η επάρκεια σε χώρους πρασίνου. Το αστικό/περιαστικό πράσινο είναι μία από τις βασικές συνιστώσες που καθορίζει την ποιότητα του αστικού τοπίου και έχει άμεση σχέση με τη βιώσιμη ανάπτυξη της πόλης και την ποιότητα διαβίωσης των κατοίκων. Ο ρόλος του στη λειτουργία της πόλης είναι πολλαπλός: **περιβαλλοντικός, κοινωνικός, εκπαιδευτικός, οικονομικός.**

Με τον όρο **περιαστικό πράσινο** περιγράφονται οι ελεύθερες εκτάσεις, δασικές εκτάσεις, λόφοι και βουνά, χέρσες εκτάσεις κ.α., που βρίσκονται γύρω από την πόλη. Χώροι περιαστικού πρασίνου στο λεκανοπέδιο της Αττικής είναι, για παράδειγμα, η Πάρνηθα, η Πεντέλη, ο Υμηττός, το Αιγάλεω και το Ποικίλον όρος. Το περιαστικό πράσινο, λόγω της σύνδεσής του με τον αστικό ιστό, δέχεται πολλές και έντονες πιέσεις από διάφορες ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως οικιστική εξάπλωση, μετατροπή της γης σε βοσκοτόπια, σε χώρους γεωργικής καλλιέργειας κ.α..

Με τον όρο **αστικό πράσινο** περιγράφονται όλοι οι χώροι πρασίνου που συναντώνται μέσα στις πόλεις και φιλοξενούν κάποια μορφή βλάστησης, είτε αυτή είναι αυτοφυής είτε είναι τεχνητή, δημιούργημα του ανθρώπου. Στο αστικό πράσινο περιλαμβάνονται τα άλση, τα πάρκα, οι κήποι, οι δενδροστοιχίες και η βλάστηση σε πλατείες, πεζοδρόμους, παιδικές χαρές, ιδιωτικούς κήπους, σχολικές αυλές, προαύλια των εκκλησιών, περιβάλλοντες χώρους νοσοκομείων, κοιμητήρια κ.α..

Πάρκα, άλση, κήποι

Πρόκειται για κοινόχρηστους χώρους πρασίνου στους οποίους έχει αναπτυχθεί φυσική ή/και έχει εγκατασταθεί τεχνητή βλάστηση. Ένα πάρκο, ένα άλσος ή ένας κήπος δηλώνουν την παρουσία της φύσης μέσα στο δομημένο περιβάλλον που είναι η πόλη.

Τα **πάρκα** είναι πράσινες εκτάσεις μέσα στις πόλεις ή δίπλα σε αυτές που καλύπτονται από βλάστηση, με δέντρα, θάμνους και άλλα φυτά, με λίγα ή καθόλου κτίρια.

Στα πάρκα, εκτός από το πράσινο, ανθρωπογενείς εγκαταστάσεις όπως υπαίθρια θέατρα, μικρές αθλητικές εγκαταστάσεις, χώροι παιχνιδιού, χώροι εστίασης παρέχουν ποικίλες δραστηριότητες αναψυχής και άθλησης στους επισκέπτες.

Τα **μητροπολιτικά πάρκα** αποτελούν διαδημοτικό κοινόχρηστο χώρο πρασίνου μεγάλης σημασίας και εμβέλειας. Ο ρόλος τους στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων είναι σημαντικός γιατί αφορά όχι μόνο το Δήμο/Δήμους στα όρια των οποίων υπάγεται χωροταξικά αλλά και μια ευρύτερη γεωγραφική περιοχή.

Τα **άλση** είναι περιοχές με συστάδες δέντρων όπου υπάρχει ελεύθερη διάταξη του πρασίνου χωρίς κηποτεχνικές διαμορφώσεις, όπως συμβαίνει στα πάρκα.

Οι **κήποι** είναι πράσινοι χώροι με μεγάλη ποικιλία βλάστησης που διακρίνονται για τις κηποτεχνικές τους διαμορφώσεις. Συναντώνται συχνά στις Ευρωπαϊκές πόλεις και συνήθως έχουν μεγάλη ιστορική αξία. Παραδείγματα κήπων στην Αττική είναι ο Εθνικός Κήπος της Αθήνας και ο Διομήδειος Βοτανικός Κήπος στο Χαϊδάρι. Οι Βοτανικοί Κήποι διαφέρουν από τους άλλους Δημόσιους Κήπους και Πάρκα διότι περιέχουν συλλογές φυτών που έχουν χαρακτηριστεί, επισημανθεί και ταξινομηθεί με επιστημονικό τρόπο.

Κατηγοριοποίηση των χώρων αστικού πρασίνου

Ως προς το **ιδιοκτησιακό τους καθεστώς** κατατάσσονται σε:

- Δημόσιους (π.χ. πάρκα, άλση, κήποι, πλατείες, πεζόδρομοι κ.α.)
- Ιδιωτικούς (π.χ. βεράντες, μπαλκόνια, ακάλυπτοι χώροι πολυκατοικιών κ.α.).

Ως προς τη **σημασία** τους για την πόλη κατατάσσονται σε:

- μητροπολιτικούς (π.χ. Πάρκο «Αντώνης Τρίτση», Εθνικός Κήπος, κ.α.)
- υπερτοπικούς (π.χ. Άσος Κηφισιάς, Άσος Νέας Σμύρνης κ.α.)
- τοπικούς (π.χ. μια μικρή δημοτική πλατεία).

Ως προς τη **λειτουργία** τους κατατάσσονται σε χώρους πρασίνου, συνάθροισης, άθλησης, περιπάτου, κυκλοφορίας, πολιτισμού ή σε χώρους που συνδυάζουν τα παραπάνω.

Ως προς τη **χρήση** τους σε κοινόχρηστους και μη.

Η σημασία του αστικού και περιαστικού πρασίνου στην βιωσιμότητα των πόλεων

Οι χώροι πρασίνου αναγνωρίζονται σήμερα για την σημαντική και πολυσύνθετη προσφορά τους στην πόλη, ως προς την **περιβαλλοντική, κοινωνική, εκπαιδευτική και οικονομική** προσφορά τους στην αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Πιο συγκεκριμένα οι χώροι αστικού και περιστατικού πρασίνου:

- συμβάλλουν στη διαμόρφωση του κλίματος της πόλης και συντελούν ιδιαίτερα στη βελτίωση του μικροκλίματος της περιοχής. Συμβάλλουν στη μείωση της θερμοκρασίας ιδιαίτερα την καλοκαιρινή περίοδο
- βελτιώνουν σημαντικά την ποιότητα του αέρα. Τα δένδρα παράγουν και προσφέρουν οξυγόνο ενώ με τα φυλλάματά τους απορροφούν τους ρύπους
- παρέχουν σκίαση και προστασία από τους ανέμους
- απορροφούν τους θορύβους της πόλης
- αποτελούν σημαντικούς βιότοπους και το ενδιαίτημα για μια ποικιλία χλωρίδας και πανίδας συμβάλλοντας στην διατήρηση της αστικής βιοποικιλότητας και της άγριας ζωής στο αστικό περιβάλλον
- προστατεύουν το χώμα από τη διάβρωση. Με την απορρόφηση του νερού της βροχής εμπλουτίζουν τον υδροφόρο ορίζοντα και μειώνουν τον κίνδυνο των πλημμυρών
- συντελούν στην απορρόφηση του διοξειδίου του άνθρακα και συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της περαιτέρω επιδείνωσης του φαινομένου του θερμοκηπίου
- αποτελούν χώρους υπαίθριας αναψυχής, παρέχοντας ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, όπως άθληση, ξεκούραση, περισυλλογή, διάβασμα, παιχνίδι
- συμβάλλουν στην αύξηση της κοινωνικής επαφής και στη δημιουργία ισχυρότερων δεσμών μεταξύ των πολιτών
- έχουν θετική επίδραση στην ψυχολογία και διάθεση των κατοίκων
- είναι χώροι συγκέντρωσης των κατοίκων σε συνθήκες έκτακτης ανάγκης, όπως σε σεισμούς και φωτιές

- αποτελούν σημαντικούς χώρους εκπαίδευσης και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης
- συντελούν στην εξοικονόμηση ενέργειας εφόσον με τη βελτίωση του μικροκλίματος περιορίζονται οι ακραίες θερμοκρασίες. Αυτό πρακτικά σημαίνει εξοικονόμηση χρημάτων. Λιγότερες δαπάνες θέρμανσης το χειμώνα και λιγότερες δαπάνες ψύξης το καλοκαίρι.
- προσφέρουν θέσεις εργασίας σε ειδικούς επιστήμονες οι οποίοι ασχολούνται με την οικολογία και το περιβάλλον και σε εξειδικευμένο προσωπικό για τη διατήρηση, φύλαξη, προστασία και ορθή διαχείρισή τους
- συντελούν στην αύξηση της αξίας της ιδιοκτησίας γης.

Βασικά στοιχεία για μια υψηλής ποιότητας ζωή στις ευρωπαϊκές πόλεις (ΕΥ, 2010)			
Πόλεις καθαρές και υγιείς <ul style="list-style-type: none"> • Μία καθαρή και υγιής πόλη εγγυάται στους κατοίκους της πρόσβαση σε καθαρό και ασφαλές νερό, καθαρό αέρα, αποτελεσματική διαχείριση των στερεών απορριμμάτων και των υγρών λυμάτων 	Πόλεις πράσινες και ευχάριστες <ul style="list-style-type: none"> • Μία πράσινη και ευχάριστη πόλη, διαθέτει χώρους πρασίνου, ήσυχους δρόμους και πάρκα αναψυχής, γιατί συμβάλλουν στη χαλάρωση, την υγεία, την άθληση και την κοινωνικοποίηση των κατοίκων της. Παράλληλα αποτελούν εστίες βιοποικιλότητας για την πόλη. 	Πόλεις αποτελεσματικές και αειφόρες <ul style="list-style-type: none"> • Οι πόλεις πρέπει να λειτουργούν αποτελεσματικά και να μειώσουν την κατανάλωση των φυσικών πόρων. Αυτό μπορεί να σημαίνει αποτελεσματική χρήση φυσικών πόρων, αποτελεσματική χρήση ενέργειας, πράσινη μετακίνηση, τοπικές δράσεις για την κλιματική αλλαγή, τεχνολογικές καινοτομίες και πράσινη απασχόληση. 	Πόλεις δημοκρατικές <ul style="list-style-type: none"> • Οι σύγχρονες πόλεις λειτουργούν δημοκρατικά, εμπλεκοντας τους κατοίκους τους στην λήψη αποφάσεων που αφορούν το περιβάλλον τους. Οι δημοκρατικές διαδικασίες διασφαλίζουν καλύτερο σχεδιασμό και αειφορία των συστημάτων στο μέλλον.

(πηγή: ΚΠΕ Ελευθερίου- κορδελιού: Βιώσιμη πόλη- η πόλη ως πεδίο εκπαίδευσης για την αειφορία)

4.1 Γεωγραφική τοποθέτηση του Πάρκου

Το Μητροπολιτικό Πάρκο Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτσης» βρίσκεται στη Δυτική Αθήνα, στα διοικητικά όρια του Δήμου Ιλίου και σε γειτνίαση με το Δήμο Αγίων Αναργύρων-Καματερού, περιοχή με υψηλή οικιστική πυκνότητα, όπου ζει το 25% του συνολικού πληθυσμού του λεκανοπεδίου Αττικής και με έλλειψη ελεύθερων χώρων αφού η αναλογία πρασίνου ανά κάτοικο ανέρχεται μόλις σε 1,3 τ.μ.. Η έκτασή του χωροθετείται ανάμεσα σε δύο βασικές οδικές αρτηρίες, στη λεωφόρο Δημοκρατίας ανατολικά και λεωφόρο Φυλής δυτικά, οι οποίες οδηγούν προς Μενίδι και Φυλή. Το Πάρκο βρίσκεται στο κέντρο ενός τριγώνου το οποίο σχηματίζεται στη συμβολή του ποταμού Κηφισού και του παραπλησίου ρέματος των Λιοσίων. Η ευρύτερη περιοχή περιβάλλεται βόρεια από το Ποικίλο Όρος και την Πάρνηθα.

Το Πάρκο είναι προσβάσιμο από πέντε εισόδους. Στα ανατολικά από τη λεωφόρο Δημοκρατίας και την οδό Μουστακλή (κάθετος στη λεωφόρο Δημοκρατίας), στα δυτικά από τις δύο εισόδους επί της λεωφόρου Φυλής και στα νότια από την οδό Μπίμπιζα.

4.2 Ιστορική αναδρομή

Στην περιοχή που βρίσκεται σήμερα το Πάρκο υπήρχαν, κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας, μεγάλα τσιφλίκια τα οποία, μετά την επανάσταση του 1821, αγοράστηκαν από εύπορες οικογένειες. Ο караβοκύρης Παπαθεοδώρου Λεφάκης, ένας από τους ιδιοκτήτες, αγόρασε 300 στρέμματα τα οποία πώλησε το 1838 στους Άγγλους επιχειρηματίες John Williams και George Miles. Οι ιδιοκτήτες μετέτρεψαν την έκταση αυτή σε αγρόκτημα με αμπέλια, οπωρικά και κήπους. Τα επενδυτικά τους σχέδια δεν απέδωσαν και το 1848 το κτήμα περιήλθε στην ιδιοκτησία του Δ. Κοντάκη ο οποίος το μεταπώλησε στη βασιλική οικογένεια. Με πρωτοβουλία της βασίλισσας Αμαλίας και με συνεχείς αγορές αγροτεμαχίων από το 1848 έως το 1861, δημιουργήθηκε ένα ενιαίο κτήμα 2500 στρεμμάτων το οποίο εξελίχθηκε σε πρότυπο γεωργοκτηνοτροφικό κέντρο. Με την εποπτεία της Αμαλίας, την ευθύνη των γεωπόνων του Βασιλικού Κήπου και την εργασία κατοίκων των γύρω χωριών, Βαυαρών που διέμεναν στο Ηράκλειο και αμπελουργών από τα Μέγαρα φυτεύτηκαν στο κτήμα χιλιάδες οπωροφόρα δέντρα, 3700 μουριές, 180 στρέμματα αμπέλια, φιστικιές και ελαιόδεντρα και σπάνιες ποικιλίες καλλωπιστικών φυτών από το εξωτερικό. Καλλιεργήθηκαν επίσης βαμβάκι, δημητριακά, πατάτες, καλαμπόκι, τριφύλλι, βρώμη, ψυχανθή κ.ά.. Τα

προϊόντα του κτήματος απέσπασαν επαίνους και βραβεία σε εκθέσεις της εποχής. Από την Ευρώπη εισήχθησαν 40 αγελάδες, από τις Ινδίες πτηνά, πρόβατα μερινού, χοίροι και αραβικά άλογα. Για την λειτουργία του κέντρου κατασκευάστηκαν στάβλοι, οικήματα διαμονής των εργατών, αποθηκευτικοί χώροι, γεωτρήσεις και πηγάδια ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες άρδευσης. Ως πρωτοπορία για τα δεδομένα της εποχής χαρακτηρίστηκε η εισαγωγή και χρήση για πρώτη φορά στην Ελλάδα προηγμένων γεωργικών εργαλείων και μηχανημάτων για την καλύτερη απόδοση των καλλιεργειών και την κατάρτιση των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής ώστε να ασχοληθούν συστηματικά με την γεωργία και την κτηνοτροφία.

Οι έξι φυσικοί λοφίσκοι, οι οποίοι υπήρχαν στην περιοχή, εμπλουτίστηκαν με την δημιουργία ενός εβδομού τεχνητού λοφίσκου. Συμβαδίζοντας με το πνεύμα της Μεγάλης Ιδέας, η Αμαλία απέδωσε στους επτά λόφους ονόματα Αργοναυτών: Ιάσων, Πολυδεύκης, Κάστωρ, Θησέας, Ηρακλής, Ορφέας, Πηλέας και το κτήμα απέκτησε την επωνυμία «Επτάλοφος».

Ένας πύργος, κατάλυμα των αρχικών Άγγλων ιδιοκτητών, διαμορφώθηκε το 1854 ως βασιλική έπαυλη, γνωστή έως και σήμερα ως Πύργος Βασιλίσσης. Πρόκειται για μια μικρή κατοικία γοθικού ρυθμού σε απομίμηση του βασιλικού πύργου στη Βαυαρία, γενέτειρα του Όθωνα. Η δώροφη κατοικία με τους πολυγωνικούς πύργους, επάλξεις και τοξωτά παράθυρα σύμφωνα με τη γοθική αρχιτεκτονική, βρίσκεται στο κτήμα Σερπιέρι.

Το 1858 ιδρύθηκε δίπλα στην έκταση του Επτάλοφου οικισμός με την επωνυμία Ίλιον Τρωάς για να καλύψει τις ανάγκες στέγασης των εκατοντάδων εργατών που απασχολούνταν στο αγρόκτημα και τη διαμονή αξιωματούχων της βασιλικής αυλής. Η ονομασία προήλθε από ευρωπαϊκούς χάρτες που τοποθετούσαν στην περιοχή τον αρχαίο Δήμο Τρώων.

Το 1863, μετά την κατάργηση του θεσμού της βασιλείας στην Ελλάδα, η έκταση του κέντρου κηρύχθηκε κρατική και περιήλθε στην ευθύνη του Υπουργείου Οικονομικών με ψήφισμα της Β' Εθνοσυνέλευσης (3 Ιουλίου 1863). Κατά τη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας ενοικιάσθηκε ως καλλιεργήσιμη γη και το 1878 περιήλθε στην κατοχή της οικογένειας

Σερπιέρι, στην οποία ανήκουν σήμερα 380 στρέμματα της έκτασης των John Williams και George Miles καθώς και ο Πύργος Βασιλίσσης. Ο Ιωάννης Σερπιέρι, γεωπόνος, με εταιρεία που συνέστησε το 1931 με την επωνυμία «Αγροτική Εταιρεία Πύργου Βασιλίσσης Α.Ε.» μετέτρεψε την έκταση σε γεωργοκτηνοτροφικό σταθμό με εξαιρετικής ποιότητας προϊόντα, μεταξύ των οποίων κρασί που εξαγόταν σε χώρες του εξωτερικού.

Κατά τη περίοδο της κατοχής, οι εγκαταστάσεις του κτήματος υπέστησαν μεγάλες φθορές. Καταστράφηκαν τα βουστάσια, τα ποιμνιοστάσια και τα ορνιθοτροφεία ενώ εγκαταλείφθηκε το μεγαλύτερο μέρος των καλλιεργούμενων εκτάσεων. Με την πάροδο του χρόνου και σε διάστημα 4 δεκαετιών, η μισή περίπου έκταση του κτήματος αποδόθηκε σταδιακά στη διαχείριση φορέων του δημοσίου. Στο νότιο μέρος οικοδομήθηκαν κτήρια και μηχανουργεία του Υπουργείου Γεωργίας, κατά τη δεκαετία του '70 το δημοτικό γήπεδο Ιλίου και εκτάσεις του αποδόθηκαν στο Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας, στη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, στο Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, στο Κέντρο Βρεφών «η Μητέρα», στο Ίδρυμα Προστασίας και Αποκατάστασης Παιδιών και Νέων με Νοητική Υστέρηση «Η Θεοτόκος», στον Οργανισμό Σιδηροδρόμων Ελλάδας.

Ο διαμελισμός της έκτασης του Πύργου Βασιλίσσης, ενός δημόσιου υπαίθριου χώρου πολύτιμου φυσικού αποθέματος στην Δυτική Αθήνα, περιοχή με πυκνή οικιστική δόμηση, και η αναγκαιότητα της διασφάλισης του κοινόχρηστου χαρακτήρα του οδήγησε, το 1987, τον τότε υπουργό ΠΕΧΩΔΕ Αντώνη Τρίτση στην εκπόνηση μελέτης ενιαίου χαρακτήρα του Επταλόφου. Σκοπός της μελέτης η ενότητα του χώρου και η χωροθέτηση σε αυτόν χρήσεων πολιτισμού, αθλητισμού και πρασίνου. Το 1992 την ευθύνη και διαχείριση του χώρου ανέλαβε ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ) με στόχο την ίδρυση Πάρκου περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και την ένταξη των λειτουργιών του στην καθημερινή ζωή των κατοίκων όχι μόνον της δυτικής Αθήνας αλλά και ολόκληρου του λεκανοπεδίου Αττικής. Στο διάστημα 1992 - 2003 το Υπουργείο Οικονομικών – ΕΤΑΔ παραχωρεί τη χρήση συνολικά 913 στρεμμάτων για τη δημιουργία Μητροπολιτικού Πάρκου. Το Πάρκο χαρακτηρίζεται ως πάρκο περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και ονομάζεται Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης». Την ίδια περίοδο κατασκευάστηκε το σύστημα των έξι λιμνών το οποίο εξελίχθηκε σε σημαντικό υγροβιότοπο και αποτελεί σήμερα το κύριο χαρακτηριστικό του Πάρκου

4.3 Το Πάρκο σήμερα

Το 2016, τη διαχείριση του πάρκου με την επωνυμία Μητροπολιτικό Πάρκο Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτσης» ανέλαβε νέος Φορέας Διαχείρισης, νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου που εποπτεύεται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ).

Στο Διοικητικό συμβούλιο του Φορέα Διαχείρισης συμμετέχουν εκπρόσωποι της επιστημονικής κοινότητας, της τοπικής αυτοδιοίκησης και της κοινωνίας των πολιτών.

Σκοπός του νέου Φορέα Διαχείρισης, σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο του Ν. 4414/2016, ΦΕΚ Α 149/2016, είναι:

α) η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και εκπαίδευση των πολιτών και μαθητών με κάθε πρόσφορο και σύγχρονο μέσο και με την ανάπτυξη κατάλληλων δραστηριοτήτων εντός του Πάρκου ή και εκτός αυτού,

β) η εκπόνηση μελετών και η υλοποίηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής προστασίας και εκπαίδευσης στον αστικό ιστό και έκτασης 1150 στρεμμάτων, στο φυσικό περιβάλλον της Αττικής,

γ) η διαχείριση και προστασία των θεσμοθετημένων υγρότοπων «Ρέμα Πύργου Βασιλίσσης» και «Τεχνητός Υγρότοπος Νερών Πύργου Βασιλίσσης» όπως και της ορνιθοπανίδας και των άλλων μορφών άγριας ζωής που αυτοί φιλοξενούν, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του ν. 4277/2014 (Νέο ΡΣΑ/Αττικής) και της ισχύουσας περιβαλλοντικής νομοθεσίας.

Το μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» είναι το μεγαλύτερο πάρκο στην Αττική και το μοναδικό πάρκο περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης στη χώρα.

Όψεις του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης»

4.4 Το Πάρκο ως οικοσύστημα

Το Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» χαρακτηρίζεται ως ένα φυσικό και τεχνητό οικοσύστημα, με τμήματα υψηλής και χαμηλής βλάστησης, αλσύλλια και αγροτικές καλλιέργειες και αποτελεί ένα από τα τελευταία καταφύγια βιοποικιλότητας και άγριας ζωής στο αστικό περιβάλλον της Αττικής.

4.4.1 Χερσαίο οικοσύστημα- η γλωρίδα στο Πάρκο

Η μεγάλη ποικιλομορφία που χαρακτηρίζει τη βλάστηση στο Πάρκο το καθιστά τόπο σημαντικής βιοποικιλότητας. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη της Ελληνικής Βοτανικής Εταιρείας σε συνεργασία με τον Φορέα Διαχείρισης έχουν καταγραφεί και αναγνωριστεί 389 φυτικά είδη που αναπτύσσονται στο Πάρκο από τα οποία τα 311 είναι αυτοφυή. Η φυσική βλάστηση χαρακτηρίζεται από δάση χαλέπιας πεύκης που καλύπτουν τη νότια και ανατολική πλευρά καθώς και το βόρειο τμήμα των λόφων.

Αλσύλλιο ευκαλύπτων εντοπίζεται στη δυτική πλευρά ενώ συναντώνται συστάδες κυπαρισσιών και πλατάνια. Στην ανατολική και δυτική πλευρά του Πάρκου παραμένουν έως και σήμερα καλλιέργειες του αρχικού γεωργοκτηνοτροφικού κέντρου με 60 περίπου στρέμματα ελιές και 110 στρέμματα φυσικιές, ένα αγροτικό οικοσύστημα που αποτελεί

Ορνιθοπανίδα του Πάρκου

ενδιαίτημα για πουλιά, μικρά θηλαστικά και ερπετά. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η παρουσία μεγάλης ποικιλομορφίας αγριολούλουδων, μεταξύ των οποίων και άγριας ορχιδέας, τα περισσότερα είδη της οποίας καταγράφονται στο βόρειο τμήμα των λόφων. Καλαμιώνες, βάτα, σκίνα και διάφορα άλλα είδη θάμνων και καλλωπιστικών φυτών συμπληρώνουν την εικόνα του χερσαίου οικοσυστήματος.

4.4.2 Η πανίδα στο Πάρκο

Η βλάστηση του Πάρκου Τρίτση, οι λίμνες γλυκού νερού και η γεωγραφική του θέση (ιδανική για τα μεταναστευτικά πουλιά και όσα διαχειμάζουν εκεί) το καθιστούν ένα από τα σημαντικότερα ενδιαίτηματα για αυτά και στις τέσσερις εποχές του έτους. Μέχρι σήμερα, έχουν καταγραφεί από την Ορνιθολογική Εταιρεία 182 είδη πουλιών, όταν σε

ολόκληρο το λεκανοπέδιο της Αττικής ο αριθμός των ειδών δεν ξεπερνά τα διακόσια. Πολλά είδη πουλιών μένουν στο Πάρκο σε όλη τη διάρκεια του χρόνου, άλλα ξεχειμωνιάζουν ή σταθμεύουν κατά τη διάρκεια της μετανάστευσής τους. Χαλκόκοτες, βαλτόπαπιες, σταχτοσκινιάδες, κορμοράνοι, αλκυόνες, τσίχλες, σπίνοι, καρδερίνες,

τσαλαπετεινοί, κοτσύφια, γκιώνηδες, φαλαρίδες, γλαρόνια, λευκοσουσουράδες, παπαγάλοι

καθώς και αρπακτικά όπως ο πετρίτης και το ξεφτέρι, είναι μερικά από τα είδη που βρίσκουν καταφύγιο και τροφή στο Πάρκο. Εκτός από τα πουλιά, το Πάρκο φιλοξενεί στις λίμνες του ψάρια όπως κυπρίνοι, κουνουπόψαρα, χρυσόψαρα, αμφίβια όπως, λιμνοβάτραχοι, πρασινόφρυνοι και ερπετά όπως νεροχελώνες. Στα πυκνά χόρτα, στους θάμνους και στις καλλιέργειες συναντώνται διάφορα είδη θηλαστικών και ερπετών όπως τρανόσαυρες, κρασπεδοχελώνες, σκατζόχοιροι και αρουραίοι ενώ σε όλη την έκταση του Πάρκου ζει μεγάλος αριθμός νυχτερίδων και πεταλούδων.

4.4.3 Ο υγροβιότοπος (λίμνες) στο Πάρκο

Έξι τεχνητές λίμνες, στη θέση νερόλακκων που σχηματίστηκαν από εποχιακά ρεύματα στο παρελθόν, εξελίχθηκαν σε ένα σημαντικό τεχνητό υγροβιότοπο μεγάλης οικολογικής αξίας για την ύπαρξη και διατήρηση της βιοποικιλότητας στο αστικό περιβάλλον και αποτελούν σήμερα το κυρίαρχο στοιχείο του Πάρκου. Πέντε από τις λίμνες βρίσκονται στο βόρειο τμήμα του Πάρκου ενώ η έκτη στο νότιο τμήμα του. Οι λίμνες επικοινωνούν μεταξύ τους με ένα σύστημα καναλιών το οποίο σχεδιάστηκε με την προοπτική της ανακύκλωσης του νερού μέσω της υδραυλικής εγκατάστασης του αντλιοστασίου μεταφοράς νερού από τη νότια λίμνη προς το βόρειο σύστημα λιμνών. Οι λίμνες λειτουργούν σαν λεκάνες κατακράτησης του νερού για την τροφοδοσία της βλάστησης και της πανίδας. Υδροχαρή φυτά, όπως νεροκάλαμα, λυγαριές, πικροδάφνες, αναπτύχθηκαν στις όχθες και μέσα στο νερό και αποτελούν ενδιαίτημα πλούσιας πανίδας και ιδιαίτερα ορνιθοπανίδας.

Στις λίμνες δόθηκαν τα ονόματα: Μελία, Κωρυκία, Κηφισίδα, Ναϊάδα, Ασωπιάδα και Αχελωΐδα.

4.4.4. Οι κτιριακές εγκαταστάσεις στο χώρο του Πάρκου

Στο χώρο του Πάρκου και με πρόσβαση από την είσοδο επί της οδού Μουστακλή βρίσκεται το κτίριο όπου στεγάζονται τα γραφεία του Φορέα Διαχείρισης.

Σε αίθουσα δίπλα από τα Γραφεία του Φορέα Διαχείρισης, έχει εγκατασταθεί η «Κιβωτός», ξύλινη λυόμενη κατασκευή διαστάσεων 12μ. μήκος, 2,70μ. πλάτος και 3,30 μ. ύψος, στο εσωτερικό της οποίας φιλοξενείται έκθεση σπόρων, φυτών και φυτογενετικού υλικού. Η «Κιβωτός» αποτέλεσε την ελληνική

συμμετοχή στη 12η Διεθνή Έκθεση Αρχιτεκτονικής Μπιενάλε της Βενετίας, φιλοξενήθηκε στο Μουσείο Μπενάκη και κατόπιν εγκαταστάθηκε μόνιμα στο Πάρκο. Σύμφωνα με τους δημιουργούς της, η εγκατάσταση αυτή «αναστοχάζει τους

παλαιούς σπόρους και την ιδεολογική βιοποικιλότητα που είναι διαθέσιμη αλλά ξεχασμένη και υπό εξαφάνιση, καθώς ταυτόχρονα επαγγέλλεται νέες κουλτούρες εδαφικής ζωής».

Στο βόρειο τμήμα του Πάρκου βρίσκεται το ανοιχτό θέατρο που φιλοξενεί πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Κατά μήκος του μεγάλου καναλιού διατηρούνται έως σήμερα κτίρια της οθωνικής

περιόδου τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ως στάβλοι και αποθήκες του πρότυπου γεωργοκτηνοτροφικού αγροκτήματος. Πρόκειται για ένα σύνολο ισόγειων κτισμάτων με δύο πυργίσκους στην

οροφή, περιμετρικά μιας εσωτερικής αυλής με πηγάδι.

Στο δυτικό τμήμα του Πάρκου, κοντά στα κτίρια του Εθνικού ιδρύματος νεότητας βρίσκεται ο ναΐσκος του Παύλου, έργο του Δημήτρη Πικιώνη.

Για την κατασκευή του χρησιμοποιήθηκαν παλιά τούβλα και πωρόλιθοι από κατεδαφίσεις παλιών κτιρίων ενώ στο εσωτερικό φέρει αγιογραφίες του Φ. Κόντογλου. Στον εξωτερικό χώρο διατηρήθηκε η φυσιογνωμία του φυσικού περιβάλλοντος και το σύνολο σχεδόν των δέντρων.

Άλλα κτίσματα στους χώρους του Πάρκου είναι το Σπιτάκι του Δάσους, οι εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούνται από τους Προσκόπους και κτίρια που χρησιμοποιήθηκαν από το Ίδρυμα Νεότητας και Δια Βίου Μάθησης.

5. Παιδαγωγικές Δραστηριότητες

Himantoglossum robertianum

Ephedra foeminea

Delphinium peregrinum

Fumaria capreolata

Gagea graeca

Gagea sp

Anemone coronaria

Ophrys tenthredinifera

Ophrys aesculapii

Prospero autumnale

Hypericum triquetrifolium

Αγριολούλουδα του Πάρκου

5.1. Δραστηριότητες προετοιμασίας στη Τάξη

Όταν ακούτε τη φράση «πράσινοι χώροι» ποιες λέξεις σας έρχονται στο μυαλό;

Γνωρίζετε κάποια πάρκα/άλση/κήπους στην Αττική; Αν ναι, σημειώστε το όνομά τους και την περιοχή που βρίσκονται:

Υπογραμμίστε τρεις από τους παρακάτω λόγους για τους οποίους θα θέλατε να επισκεφθείτε ένα πάρκο και αιτιολογήστε τις επιλογές σας:

- Για να πάρω καθαρό αέρα
- Για να βρεθώ ή να παίξω με τους φίλους μου
- Για να περπατήσω ή να τρέξω ή να κάνω ποδήλατο
- Για να ηρεμήσω από τους θορύβους
- Για να δω τη φύση
- Για να μάθω για τη φύση
- Για να περάσω ωραία
- Άλλο, τι; _____

 Διαβάστε το κεφάλαιο «Αστικό και Περιαστικό Πράσινο» και συμπληρώστε με δικά σας λόγια τις παρακάτω προτάσεις:

Περιαστικό πράσινο ονομάζεται _____

_____

Αστικό πράσινο ονομάζεται _____

_____

Ένα δάσος ανήκει στο _____ πράσινο

Ένα πάρκο ανήκει στο _____ πράσινο

 Τα πάρκα έχουν οικολογική, κοινωνική, εκπαιδευτική και οικονομική αξία. Στην ομάδα σας συζητήστε και σημειώστε τη σπουδαιότητα ενός πάρκου ως προς την κάθε αξία ξεχωριστά:

Οικολογική αξία:
Κοινωνική αξία:
Εκπαιδευτική αξία:
Οικονομική αξία:

Σχεδιάστε την επίσκεψή σας στο Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης»

Η ομάδα σας αποφάσισε να πραγματοποιήσει εκπαιδευτική και ψυχαγωγική επίσκεψη στο Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης».

Έχετε ακούσει ή έχετε διαβάσει κάτι για το πάρκο;

Ναι, το Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης»

Όχι, δεν ξέρω κάτι για το πάρκο «Αντώνης Τρίτσης»

Γιατί πιστεύετε ότι αποκαλείται μητροπολιτικό;

Το έχετε επισκεφθεί κάποια φορά;

Ναι

Όχι

➤ Αν ναι, τι θυμάστε από αυτό;

Αν όχι, τι περιμένετε να δείτε και να κάνετε στο μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης»;

Περιμένουμε να δούμε	Περιμένουμε να κάνουμε

 Στο κεφάλαιο -Από τον Πύργο της Βασιλίσσης στο Μητροπολιτικό Πάρκο Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτσης»- διαβάστε την ενότητα «Ιστορική αναδρομή». Συζητήστε στην ομάδα σας και καταγράψτε κάποιες από τις πληροφορίες που σας έκαναν εντύπωση και θεωρείτε σημαντικά στοιχεία στην ιστορική εξέλιξη του Πάρκου:

 Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του Φορέα διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης»: www.parkotritsis.gr. Στον σύνδεσμο «Πληροφορίες επισκεπτών» μελετήστε το χάρτη και σημειώστε την περιοχή που βρίσκεται το πάρκο και πως θα πάτε εκεί:

 Ανατρέξτε στο σύνδεσμο «Το Πάρκο -Φορέας διαχείρισης- Ίδρυση/Σκοπός». Σημειώστε την σημερινή επωνυμία του Πάρκου. Γράψτε τους φορείς που συμμετέχουν στο Διοικητικό Συμβούλιο του Φορέα Διαχείρισης. Μελετήστε τις δραστηριότητες που αναπτύσσει ο Φορέας Διαχείρισης, συζητήστε και διατυπώστε τα συμπεράσματά σας:

 Συζητήστε στην ομάδα σας και αποφασίστε: Ποιος είναι ο σκοπός της επίσκεψής σας και τι χρειάζεται να έχετε μαζί σας κατά τη διάρκεια της επίσκεψής σας στο πάρκο:

Είστε έτοιμοι να πραγματοποιήσετε την επίσκεψή σας στο πάρκο. Η καλή λειτουργία των πάρκων οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, στο τρόπο συμπεριφοράς μας κατά τη διάρκεια της επίσκεψής μας σ αυτά. Συζητήστε στην ομάδα σας, συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα και καταρτίστε το δικό σας κώδικα συμπεριφοράς του «**καλού επισκέπτη**»:

Όταν επισκέπτομαι το πάρκο	Ναι	Όχι	Γιατί
Περπατώ σε μονοπάτια ή σε δρομάκια			
Πετάω πετρούλες στις λίμνες			
Κόβω ένα κλαδί που μ' αρέσει			
Παίρνω μαζί μου σπόρους και μικρά φυτά για το σπίτι μου			
Προσέχω μην πατήσω κάποιο αγριολούλουδο ή μικρό φυτό			
Χαράζω το όνομά μου πάνω σε ένα δέντρο για να με θυμάται			
Κυνηγώ τις πάπιες			

<p>Σηκώνω πέτρες για να δω αν ζουν έντομα κάτω απ αυτές</p>			
<p>Πετάω τα απορρίμματά μου σε κάποιο καλάθι άχρηστων ή κάδο σκουπιδιών μέσα στο πάρκο. Αν δεν βρω κάδο ή καλάθι, τα παίρνω μαζί μου</p>			
<p>Ακούω δυνατά μουσική με τη παρέα μου</p>			
<p>Στο Πάρκο αφήνω μόνο τις πατημασιές μου. Όταν φεύγω παίρνω μαζί μου τις εικόνες που είδα, τις φωτογραφίες που τράβηξα και τις στιγμές που έζησα</p>			

5.2 Δραστηριότητες Πεδίου

5.2.1 Φύλλο Δραστηριοτήτων: Το χερσαίο οικοσύστημα του Πάρκου

 Κατά τη διάρκεια της διαδρομής σας στο Πάρκο σημειώστε ποια από τα παρακάτω είδη δέντρων συναντάτε:

Είδος δέντρων	Ναι	Όχι	Πολλά δέντρα	Λίγα δέντρα
Πεύκο 				
Κυπαρίσσι 				
Ευκάλυπτος 				
Πλάτανος 				
Άλλο/α				

Κατά τη διάρκεια της διαδρομής σας στο Πάρκο σημειώστε ποιες από τις παρακάτω δεντροκαλλιέργειες συναντάτε:

Είδος δέντρων	Ναι	Όχι	Πολλά δέντρα	Λίγα δέντρα	Εποχή καρποφορίας
Ελιά 					
Φιστικιά 					
Συκιά 					
Μουριά 					
Αμυγδαλιά 					
Χαρουπιά 					
Άλλο/α					

Καταγράψτε ποια είδη από τις παρακάτω κατηγορίες μπορείτε να αναγνωρίσετε:

Θάμνοι	Ποώδη

Σημειώστε ποια από τα παρακάτω ερπετά, έντομα ή πουλιά συναντήσατε:

Είδος	Ναι	Όχι	Είδος	Ναι	Όχι
Τρανόσαυρα 			Λιβελούλα 		
Χελώνα 			Τσίχλα 		

Είδος	Ναι	Όχι
<p data-bbox="676 383 836 416">Παπαγάλος</p> 		
<p data-bbox="655 797 857 831">Μικροτσικνιάς</p> 		
<p data-bbox="687 1196 825 1229">Πελαργός</p> 		
<p data-bbox="703 1615 809 1648">Άλλο/α</p>		

 Συζητήστε στην ομάδα σας και καταγράψτε τη χρησιμότητα της βλάστησης για τα πουλιά, τα ζώα και τα ερπετά που ζουν στο Πάρκο:

Δέντρα: _____

Καλλιέργειες: _____

Θάμνοι: _____

Ποώδη: _____

 Παρατηρήστε και αξιολογήστε την κατάσταση του πράσινου στο Πάρκο:

	Ναι	Όχι	Γιατί
Πολύ Καλή			
Καλή			
Μέτρια			
Κακή			
Πολύ κακή			

 Εντοπίσατε περιοχές με αραιή ή καθόλου βλάστηση; **Ναι** **Όχι**

 Αν ναι, ποια είδη δέντρων και φυτών νομίζετε ότι είναι κατάλληλα για φύτευση;

 Παρατηρήστε ένα δέντρο ή ένα φυτό που συναντήσατε στη διαδρομή σας. Περιγράψτε τα χαρακτηριστικά του και σχεδιάστε ένα από αυτά που σας έκανε εντύπωση. Φωτογραφήστε.

Η διαδρομή μέσα από τις αισθήσεις:

Παρατηρήσαμε _____

Ακούσαμε _____

Μυρίσαμε _____

Αγγίξαμε _____

Νιώσαμε _____

Η φύση στο Πάρκο στις διαφορετικές εποχές του χρόνου. Περιγράψτε τις διαφορετικές εποχές στο Πάρκο με μια λέξη ή με μια σύντομη πρόταση:

Το καλοκαίρι:

Το φθινόπωρο:

Το χειμώνα:

Την άνοιξη:

 Το Πάρκο δέχεται καθημερινά πάρα πολλούς επισκέπτες. Υπολογίζεται ότι οι επισκέπτες ξεπερνούν τις 15.000 τα Σαββατοκύριακα και τις ημέρες αργίας. Η μεγάλη αυτή επισκεψιμότητα μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό οικοσύστημα του Πάρκου.

Συζητήστε στην ομάδα σας τα προβλήματα που μπορούν να προκληθούν από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και αναπτύξτε τις προτάσεις σας για την αντιμετώπισή τους. Γράψτε τα συμπεράσματά σας:

Επιπτώσεις από ανθρώπινες δραστηριότητες	Προτάσεις αντιμετώπισης

 Συζητήστε στην ομάδα σας για την προσφορά του Πάρκου, ως χώρου πρασίνου, στο αστικό περιβάλλον και στην ποιότητα ζωής των κατοίκων. Γράψτε τα συμπεράσματά σας:

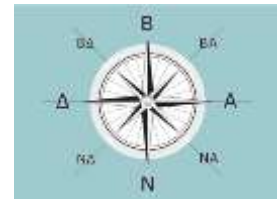
Αστικό περιβάλλον	Ποιότητα ζωής

Μητροπολιτικοί χώροι πρασίνου στο Λεκανοπέδιο της Αττικής

5.2.2 Φύλλο Δραστηριοτήτων: Ο υδροβιότοπος (λίμνες) του Πάρκου

 Στο χάρτη αποτυπώνονται οι έξι τεχνητές λίμνες - **Μελία, Κωρυκία, Κηφισίδα, Ναϊάδα, Ασωπιάδα** και **Αχελιώδα** - που διατρέχουν το Πάρκο από το Βορά προς το Νότο. Προσανατολιστείτε στο χώρο και σημειώστε σε ποια λίμνη βρίσκεστε: _____

 Δώστε τη δική σας ερμηνεία στην επιλογή της ονομασίας των λιμνών:

Η οικολογική κατάσταση των λιμνών.

Κατά τη διάρκεια της περιήγησής σας στο λιμναίο οικοσύστημα του Πάρκου, παρατηρήστε και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

Στις λίμνες:	Ναι	Όχι	Λίγο	Αρκετά	Πολύ
Το νερό είναι διαυγές					
Το νερό μυρίζει άσχημα					
Το νερό έχει έντονο πράσινο χρώμα					
Υπάρχει συνεχής ροή του νερού					
Υπάρχει παρόχθια βλάστηση					
Υπάρχει υδρόβια βλάστηση					

Παρατηρείτε τη στάθμη και τη ροή του νερού. Γράψτε τα συμπεράσματά σας:

Καταγράψτε τα στοιχεία που δηλώνουν ότι οι λίμνες είναι τεχνητές:

Καταγράψτε τα υδρόβια φυτά που εντοπίσατε:

Καταγράψτε τα παρόχθια φυτά που εντοπίσατε:

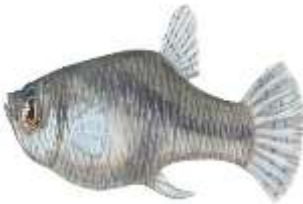
Παρατηρήστε τα πουλιά στις λίμνες. Σημειώστε ποια από τα παρακάτω είδη πουλιών συναντάτε:

Είδος	Ναι	Όχι	Πολλά	Λίγα	Αρκετά
<p>Νερόκοτα</p> 					
<p>Χαλκόκοτα</p> 					
<p>Πάπια</p> 					
<p>Σταχτοσκινιάς</p> 					

Είδος	Ναι	Όχι	Πολλά	Λίγα	Αρκετά
<p data-bbox="379 271 552 304">Κορμοράνος</p> 					
<p data-bbox="363 647 568 680">Χουλιάροπαπια</p> 					
<p data-bbox="395 1023 536 1057">Φαλαρίδα</p> 					
<p data-bbox="411 1400 520 1433">Άλλο/α</p>					

Σημειώστε ποια από τα εικονιζόμενα ψάρια και αμφίβια εντοπίσατε στις λίμνες:

Είδος	Ναι	Όχι	Είδος	Ναι	Όχι
Κυπρίνος 			Λιμνοβάτραχος 		
Χρυσόψαρο 			Νεροχελώνα 		
Κουνουπόψαρο 			Άλλο/α		
Άλλο/α			Άλλο/α		

Κατά τη διάρκεια της διαδρομής σας εντοπίστε και σημειώστε τη θέση που βρίσκονται:

	Θέση
Σιντριβάνια	
Πηγάδια	
Δεξαμενές νερού	
Βρύσες πόσιμου νερού	
Ψύκτες πόσιμου νερού	
Συστήματα πυρόσβεσης	

Συζητήστε στην ομάδα σας για τη σημασία του υδροβιότοπου του Πάρκου. Γράψτε τα συμπεράσματά σας:

Συζητήστε στην ομάδα σας και καταγράψτε τις ανθρώπινες δραστηριότητες που έχουν θετική ή αρνητική επίδραση στην χλωρίδα και πανίδα των λιμνών. Γράψτε τα συμπεράσματά σας:

Θετικές συμπεριφορές	Αρνητικές συμπεριφορές

 Ζωγραφίστε μια λίμνη και δώστε της ένα όνομα σύμφωνα με ένα χαρακτηριστικό της που σας έκανε εντύπωση:

5.2.3 Φύλλο δραστηριοτήτων: Το Πάρκο και οι λειτουργίες του

 Κατά τη διάρκεια της διαδρομής σας στο Πάρκο εντοπίστε τα κτίσματα που συναντάτε και καταγράψτε τη σημερινή τους χρήση:

Κτίσματα	Χρήση

 Συζητήστε στην ομάδα σας για την αναγκαιότητα ύπαρξης τέτοιων εγκαταστάσεων σε ένα μητροπολιτικό Πάρκο. Αιτιολογήστε τις απόψεις σας:

 Εντοπίστε τα Οθωνικά κτίρια. Παρατηρήστε τα αρχιτεκτονικά τους στοιχεία (υλικά κατασκευής, χρώμα τοιχοποιίας, στέγες, παράθυρα και πόρτες) και σημειώστε κάποια από αυτά που σας έκαναν εντύπωση:

 Συζητήστε στην ομάδα σας τη χρήση αυτών των κτιρίων στο παρελθόν. Γράψτε τις υποθέσεις σας:

Γράψτε τις σημερινές χρήσεις κάποιων από αυτά τα κτίσματα:

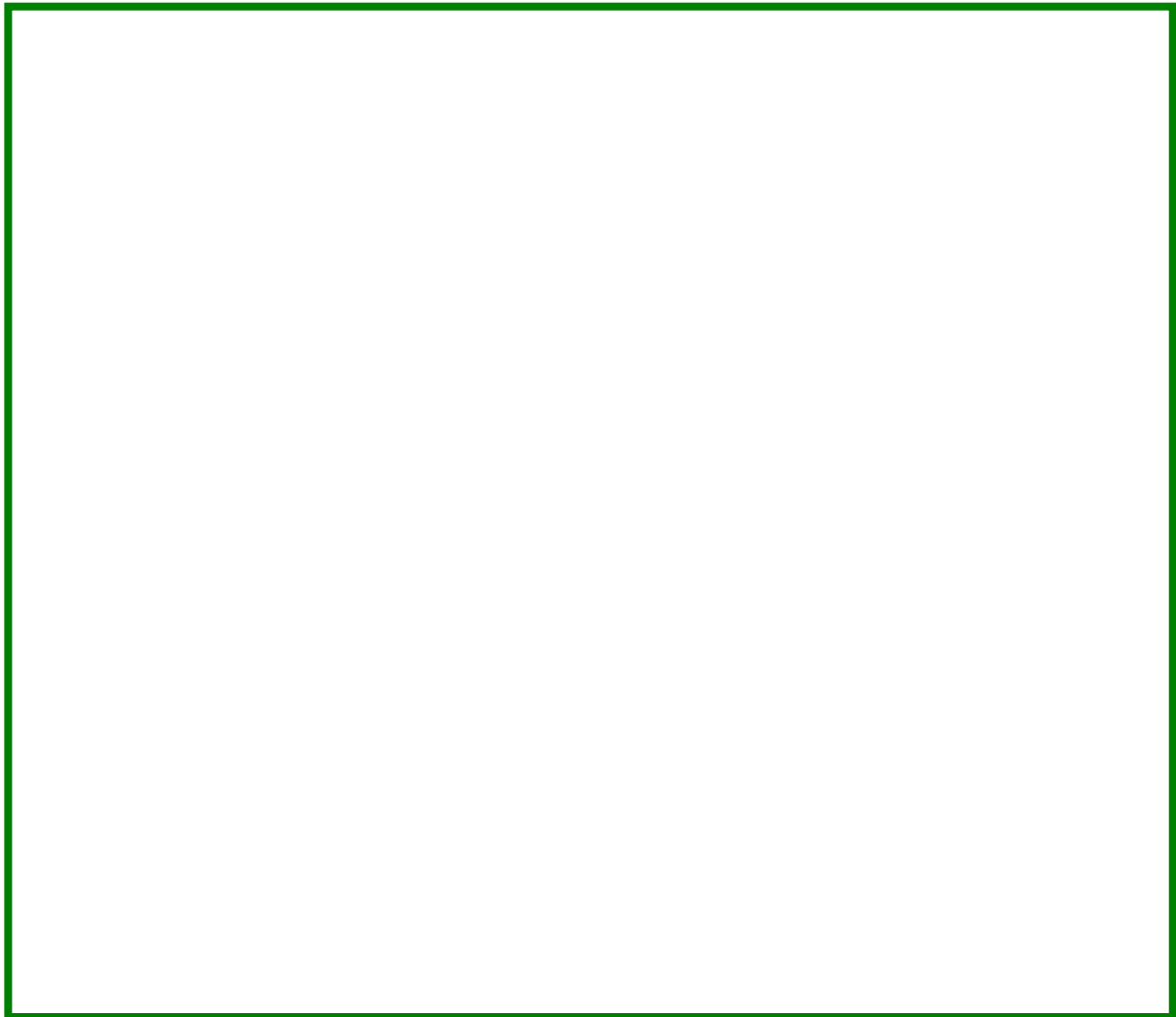

Εντοπίστε το ναό του Αγίου Παύλου. Βρίσκεται στο δυτικό τμήμα του Πάρκου, κοντά στα κτίρια του Εθνικού Ιδρύματος Νεότητας. Παρατηρήστε την αρχιτεκτονική του ναού και τα οικοδομικά υλικά που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή του. Παρατηρήστε το καμπαναριό και τον προαύλιο χώρο. Φωτογραφίστε ή ζωγραφίστε κάποιο από τα χαρακτηριστικά του ναού που σας κάνει εντύπωση:

 Επισκεφθείτε την αίθουσα όπου είναι εγκατεστημένη η «Κιβωτός των Σπόρων». Στο εσωτερικό της «Κιβωτού» φιλοξενούνται σπόροι, καρποί και φυτά.

➤ Παρατηρήστε τα εκθέματα προσεκτικά, αναγνωρίστε και γράψτε ποια από αυτά χρησιμοποιούνται στη διατροφή μας:

➤ Γιατί ονομάστηκε «Κιβωτός»; δώστε τη δική σας ερμηνεία στην επωνυμία της ξύλινης κατασκευής:

 Καταγράψτε τις υπαίθριες εγκαταστάσεις αναψυχής και άθλησης που συναντάτε στο Πάρκο. Εκφράστε την άποψή σας σχετικά με την αναγκαιότητα τέτοιων εγκαταστάσεων. Γράψτε τα συμπεράσματά σας:

Αξιολογήστε το χώρο του Πάρκου ως προς την καθαριότητα:

Κάδοι - Σκουπίδια	Ναι	Όχι	Λίγοι	Αρκετοί	Πολλοί
Υπάρχουν κάδοι απορριμμάτων					
Υπάρχουν σκουπίδια στο έδαφος					
Υπάρχουν κάδοι ανακύκλωσης					
Υπάρχουν κάδοι κομποστοποίησης					

Θεωρείτε ότι το Πάρκο είναι γενικά καθαρό;

Ναι

Όχι

Παρατηρήστε γύρω σας και σημειώστε αν είδατε:

- Παιδιά να παίζουν
- Κάποιους να απολαμβάνουν τον περίπατό τους
- Κάποιους να κάνουν βόλτα με το σκύλο τους
- Κάποιον να κάθεται και να διαβάζει ένα βιβλίο
- Κάποιους να κάνουν ποδήλατο
- Ομάδες παιδιών να συμμετέχουν σε περιβαλλοντικές δραστηριότητες
- Κάποιον να ξεκουράζεται σε ένα παγκάκι
- Παρέες να συζητούν
- Κάποιους να αθλούνται
- Μια παρέα να κάνει πικ-νικ
- Άλλο, τι

 Ποιες από τις παρακάτω δραστηριότητες περιγράφουν έναν «καλό επισκέπτη» του πάρκου; (βάλτε ✓ στο αντίστοιχο κουτάκι για όποια από τα παρακάτω θεωρείτε σωστά)

- Κόβει αγριολούλουδα και συλλέγει φυτά και σπόρους
- Δεν ακούει δυνατά μουσική
- Βλέπει κάποιον να κόβει κλαδιά και ειδοποιεί τους φύλακες του πάρκου
- Περπατάει στα μονοπάτια
- Βλέπει κάποιον να κάνει βόλτες με μηχανάκι και του εξηγεί γιατί δεν είναι σωστό
- Πετάει τα σκουπίδια του στους κάδους
- Ανάβει μια μικρή φωτιά για να ψήσει κάτι
- Γράφει το όνομά του στο κορμό ενός δέντρου
- Όλες οι παραπάνω

 Κατά τη διάρκεια της περιήγησής σας στο Πάρκο εντοπίστε και σημειώστε όσα σας αρέσουν και όσα σας απωθούν. Συζητήστε στην ομάδα σας και προτείνετε κάποιους τρόπους βελτίωσης. Συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

Κατά τη διαδρομή μας:

Μας άρεσε	Δε μας άρεσε	Πως θα βελτιωθεί

 Κάντε μια μικρή έρευνα για να μάθετε τις απόψεις των επισκεπτών για το Πάρκο. Το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί θα σας βοηθήσει στην έρευνά σας. Μπορείτε να προσθέσετε και άλλες ερωτήσεις ή να τροποποιήσετε κάποιες από αυτές:

- Γιατί επισκέπτεστε το Πάρκο;
- Πόσο συχνά έρχεστε στο Πάρκο;
- Τι σας αρέσει να κάνετε στο Πάρκο;
- Ποιο σημείο του Πάρκου σας αρέσει περισσότερο;
- Πως κρίνετε την εικόνα του Πάρκου;
- Ποιο θεωρείτε ότι είναι το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει το Πάρκο σήμερα;
- Πως νομίζετε ότι μπορεί να αντιμετωπισθεί;
- Ποιος νομίζετε ότι πρέπει να αναλάβει την επίλυση του προβλήματος;
- Εσείς, ως επισκέπτης, θα μπορούσατε να κάνετε κάτι γι αυτό;

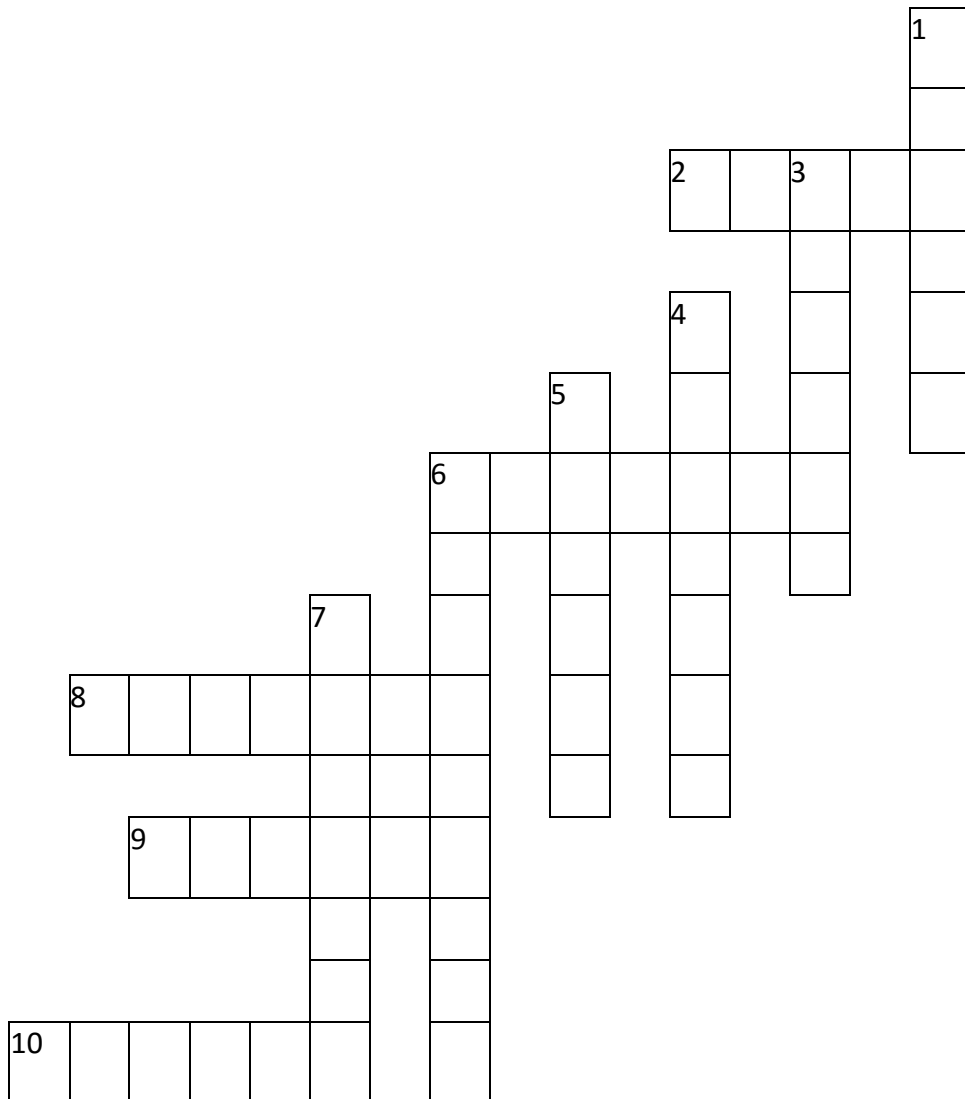

Ποια από τα παρακάτω θεωρείτε αναγκαία να γίνουν στο Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης»;

Αιτιολογήστε τις απόψεις σας:

Δράση	Ναι	Όχι	Γιατί
Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης			
Κι άλλες καφετέριες			
Να φυτευτούν περισσότερα δέντρα			
Περίπτερο ενημέρωσης			
Ιατρείο Πρώτων Βοηθειών			
Βοτανικός Κήπος			
Περισσότερα φωτοβολταϊκά συστήματα			
Υπαίθριος χώρος άσκησης με όργανα γυμναστικής			
Βιβλιοθήκη			
Ενημερωτικές πινακίδες για την οικολογική αξία του Πάρκου			
Άλλο/α			
Να μην αλλάξει τίποτα			

Οριζόντια

2. Λιμνόβιο πτηνό
6. Χρώμα της χλωρίδας
8. Ονομάζονται έτσι τα παλιά κτίρια στο Πάρκο
9. Αμφίβιο με σπίτι
10. Εξι στο Πάρκο

Κάθετα

1. Χρώμα ενός τσικνιά
3. Έχει το σκάκι και η Βασίλισσα
4. «Νονός» του Πάρκου
5. Στη Βενετία πολλά, στο Πάρκο ένα
6. Εξωτικό πτηνό που ξέφυγε από το κλουβί και ζεί στο Πάρκο
7. Μας θυμίζει τον ΝΩΕ

Ανακαλύψαμε το Πάρκο

5.3 Δραστηριότητες μετά την εκπαιδευτική επίσκεψη

Στην ομάδα σας συζητήστε και αποφασίστε με ποιους τρόπους θα μπορούσατε να αξιοποιήσετε τις γνώσεις και τις εμπειρίες που αποκομίσατε κατά τη διάρκεια της επίσκεψής σας στο Μητροπολιτικό Πάρκο «Αντώνης Τρίτσης» ώστε να ενημερώσετε και να ευαισθητοποιήσετε τους συμμαθητές σας για αυτό το σημαντικό χώρο πρασίνου. Εμείς σας προτείνουμε κάποιες ιδέες:

- δημιουργήστε και αναρτήστε στο χώρο και στην ιστοσελίδα του σχολείου σας μια αφίσα με θέμα το Πάρκο. Αξιοποιήστε τις φωτογραφίες που βγάλατε κατά τη διάρκεια της επίσκεψής σας και συνοδεύστε τις φωτογραφίες με σύντομα ενημερωτικά κείμενα
- συντάξτε ένα κείμενο για την οικολογική και κοινωνική προσφορά του Πάρκου και αναρτήστε το στην ιστοσελίδα του σχολείου σας
- ετοιμάστε μια πολυμεσική παρουσίαση για τους συμμαθητές σας. Διαβάστε το κεφάλαιο «Ιστορική αναδρομή», αξιοποιήστε τις πληροφορίες που συλλέξατε από τα φύλλα δραστηριοτήτων και το φωτογραφικό σας υλικό και προχωρήστε σε μια ολοκληρωμένη παρουσίαση του χερσαίου και λιμναίου οικοσυστήματος και των λειτουργιών του Πάρκου
- ετοιμάστε μια επιστολή με τις προτάσεις σας για τις παρεμβάσεις που θεωρείτε ότι πρέπει να γίνουν ώστε να βελτιωθεί η εικόνα του Πάρκου και να ενισχυθούν οι λειτουργίες του. Γνωστοποιήστε τις προτάσεις σας στο Φορέα Διαχείρισης του Πάρκου
- συντάξτε το δικό σας «**κώδικα καλής συμπεριφοράς**» για τους επισκέπτες του Πάρκου.

Βιβλιογραφικές πηγές

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΗ

- Διώτης, Μ., & Γεωργόπουλος, Σπ. (1995). *Ίλιον, πορεία στους αιώνες*. Αθήνα: Πολιτιστικό Κέντρο Μελίνα Μερκούρη Δήμου Ιλίου
- Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας (2002). *Ο Άγιος Παύλος του Εθνικού Ιδρύματος Νεότητας*. www.parkotritsis.gr
- Ελληνικό Κέντρο Βιότοπων- Υγρότοπων (ΕΚΒΥ). (2008). *Προστατευόμενες περιοχές*. Θεσσαλονίκη: ΕΚΒΥ
- Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) Ελευσίνας (2015). *Ελευσίνα, αστικό μονοπάτι για ...μύστες της Αειφορίας*. Ελευσίνα: ΚΠΕ Ελευσίνας
- Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) Ελευθερίου- Κορδελιού (2015). *Βιώσιμη πόλη. Η πόλη ως πεδίο εκπαίδευσης για την αειφορία*. Θεσσαλονίκη: ΚΠΕ Ελευθερίου-Κορδελιού
- Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) Νεάπολης (2009). *Η εκπαίδευση για ένα βιώσιμο αστικό περιβάλλον*. Νεάπολη Κρήτης: ΚΠΕ Νεάπολης
- Κουσουρή, Θ. & Παπαδογιαννάκη, Κ. (2005). *Περιβαλλοντικά Παιχνίδια, στο Περιβάλλον, για το περιβάλλον και την Αειφορία*. Αθήνα: Δάρδανος
- Λατσούδης, Π., Μπεριάτος, Γ., Προμπονάς, Ν. (2017). *Ορνιθοπανίδα Πάρκου περιβαλλοντικής ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτης»*. Είδη- προτάσεις διαχείρισης ενδιαιτημάτων. Αθήνα: Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία
- Μάναλης, Π., Μαργαρίτη, Σπ., Σούρμπη, Α. (2010). *Ταξιδεύοντας με την Αειφορία στον Αργοσαρωνικό*. Αθήνα: Οργανισμός Ανάπτυξης και περιβαλλοντικής Προστασίας Νομαρχίας Πειραιά
- Μιχαήλ, Σ., & Παπαδημητρίου, Ε. (2008). *Αναζητώντας το χαμένο χώρο*. Θεσσαλονίκη: ΚΠΕ Ελευθερίου Κορδελιού
- Μπελαβίλας, Ν., & Βαταβάλη, Φ. (2009). *Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στη πόλη*. Αθήνα: WWF
- Μπεριάτου, Γ., & Σταύρακα, Λ. (2005). *Επισκέπτες παντός καιρού*. *Οιωνός*, 24, 22-25
- Παπαβασιλείου, Β. (2011). *Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στις Επιστήμες της Αγωγής*. Αθήνα: Πεδίο

Ταμουτσέλη, Κ. (1998). *Αστικό πράσινο και περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση*. Στο *Για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, τ.13-14, σελ. 19-21

Σβορώνου, Ε. (2011). Εκπαιδευτικά προγράμματα σε ανοιχτό χώρο: δυνατότητες μιας σφαιρικής θεώρησης φύσης και πολιτισμού. Στο *Το δικαίωμα σε ελεύθερους χώρους πρασίνου και σε βιώσιμες πόλεις*. Αθήνα: WWF. 3-12

Τρικαλίτη, Α. Παλαιοπούλου, Ρ. (1999). *Βιώσιμες πόλεις*. Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία για τη προστασία της Φύσης και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Φλογαΐτη, Ε. & Λιαράκου Γ. (2007). *Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη*. Αθήνα: Νήσος

WWF Ελλάς. (2004). *Αστικό πράσινο, η ανάσα της πόλης χάνεται*. Αθήνα: WWF Ελλάς.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ - ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Garrett Devier. *Environmental learning parks*.

http://depts.washington.edu/open2100/pdf/2_OpenSpaceTypes/Open_Space_Types/enviro_nmental_learning_parks.pdf

Krasny, M., & Tidball, K. (2009). *Community gardens as contexts for science, stewardship and civic action learning*. Στο *Cities and the environment* (τ.2, σελ. 1-18)

Moore, R. (2003). *City Parks Forum Briefing Papers*. USA: APA (American Planning Association)

Parks Forum, WCPA, & The People and Parks Foundation. (2008). *The value of parks: inspire, refresh, conserve*. Australia: Parks Forum

Tibatts, D. (2002). *Your Parks. The benefits of parks and green space*. UK: Urban Parks Forum

Βιβλιοθήκη εκπαιδευτικού υλικού Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ) - *Αστικό και Περιαστικό πράσινο*

<http://resources.ekdd.gr/gnosis/index.php/2012-09-20-11-36-31>

Οι χάρτες είναι από το αρχείο του Φορέα Διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου και από το Διαδίκτυο (Google Maps-Wikipedia.org και www.parkotritsis.gr)

Το φωτογραφικό υλικό είναι από τα αρχεία του Τ. Λύτρα και της Σ. Μαργαρίτη